

ואתם הדבקים

בירור בענין החושש של תקרובת ע"ז בפאורת שמקור שערן מחו"ל

גיליון מס' 5

הניסיון של בעלי הדפוס בירושלים

עדות על הוראת הגר"ש סלנט

והגרצ"פ פרנק צוק"ל מבלי ראשון

מתוך זכרונותיו של המדפיס הירושלמי רבי יהודה אהרן סגל וייס
בספר בשעריך ירושלים עמוד 164:

"היה זה בשנת תרס"ה, כאשר עליית הנוצרים לא"י התחילה להתגבר. באותם הימים ויהודי אחד בשם שוויל, עשיר מופלג, הביא להדפיס חמשים אלף מעטפות ולא עמד על המחיר ושילם במיטב כספו. המעטפות היו רגילות, השם והכתובת של העדה הרוסית, והדפסנו אותן.

לאחר הזמנה זו הביא לנו אותו יהודי מכתבים ועליהם תמונת מגרש הרוסים והכנסיה, ועליה כמובן מתנוסס השתי וערב שלהם. אנו סירבנו לקבל הזמנה זו, לא הסכמנו להדפיס צלב בשום אופן. אותו יהודי נטפל אלינו והביא לנו ראיות חותכות מדפוסים יהודים אחרים שמדפיסים צלבים, ואנו בשלנו. לבסוף הציע לנו לשאול את הגר"ש סלנט ולשמוע מה בפיו.

עליתי לרבנו והוא קיבלני בסבר פנים יפות מבלי לדעת תחילה מי אני, כי סגי נהור היה, וכך היה דרכו להיפנות מיד לכל שואליו ולהסביר להם פנים. לאחר שהקדמתי לו מי אני, ואגב שיחה אמרתי לו מה המריצני להטרידו עתה. במקום תשובה לקח הגרש"ס את ידי בידו ואמר לי הבה ואספר לך מעשה: הכרת בודאי את פלוני... כורך ספרים, ואותו מדפיס פלוני... ועל האלמוני לא שמעת? והוא פורש לי בשמותיהם ומסביר והולך: גם הם נסתנוורו למראה הממון שהשפיעו עליהם בעלי השתי וערב, ואף הם לא עשו דבר מלבד זה שהדפיסו שחור על גבי לבן את צלמיהם או חיברו אותם לחוברת - ובסופו של דבר הכסף אבד להם בענין רע, והם עצמם האחד נתעוור לאחר מעשה, והשני לא הוציא שנתו, ואף השלישי מת קודם זמנו, אמנם הוסיף לי, אין כל איסור מפורש בכך על פי דין תורה אבל...

מסרתי את דברי הגרש"ס לשותפי וכמובן שאת ההזמנה לא קיבלנו, ואותו מתווך פנה לדפוסים אחרים. עתה לאחר מעשה, כשכמה וכמה שנים כבר מאחורי גבינו אני מתחיל להרהר ומוצא כי אף אחד מבין אלה שנענו אז להזמנה לא הגיע לימי זקנה. כיום, כשאני מטפל בכתיבת זכרונותי להעלותם על הכתב אמרתי אשאל את רבנו הגאון מרן רבי צבי פסח פראנק לפשר הדברים, כי הלא אין כל איסור מפורש על כך ועל מה נענשו אנשים אלה רח"ל בעונש כרת, וענה לי על כך בדברים של טעם והגיון.

בכל מקום בתורה, אמר לי הרב, שנזכר לא תעשה, אין כל זכר לביטוי החרף "קל קנא" ורק בעבודה זרה, אחד משלושת הלאוין החמורים, שעליהם חייב כל יהודי ליהרג ולא לעבור, נזכרות המלים "כי קל קנא פוקד וגו'", כל מי שיש לו רק מגע כלשהו עם ריחה של עבודה זרה בא על ענשו.

ה' יצלינו מכל זיקה לע"ז, ומידה טובה מרובה ממידת פורענות, ויזכינו לקיים רדיפה אחר ע"ז ולשרש אחריה.

בגליונות הקודמים הובאו מקורות רבים של מומחים בעולם שטוענים שהשיער היהודי הינו רוב גדול בשוק השיער העולמי, וגם הובא שלדעת פוסקים רבים אין שום אפשרות לרכוש פיארה העשויה משיער שהגיע מחו"ל, ויש לחשוש שהשיער הינו הודי שעבר עיבוד קל באופן שאי אפשר לזהותו כפי שהארקנו במבחן שנעשה לפאניות, וכבר פורסם בשער בת רבים שלדעת פוסקים רבים [גאב"ד בד"ץ העדה"ח הגר"מ שטרנבוך שליט"א, ראב"ד בד"ץ ב"ב הגר"ש רוזנברג שליט"א, הגר"מ לובין שליט"א, הגר"מ פוקס שליט"א ועוד רבים] אי אפשר לסמוך על הכשרות המצויה בשוק.

בגליון הקודם הבאנו את דברי הגמ' בע"ז דף נא. עליה עומד איסור תקרובת ע"ז בשיער היהודי, שם נתבאר שלא רק שחיטה או הקטרה לאליל אוסרת את החפץ מדין תקרובת ע"ז, אלא גם פעולות של 'כעין זביחה' שדומות לשחיטה בכך שיש בהן פעולת חיתוך, או דומות לזריקה בכך שיש בהן זריקה המשתברת לאליל, אוסרות את החפץ מדין תקרובת ע"ז, ועל כן שבירת מקל בפני האליל, בע"ז שרגילים לעבוד במקל, אוסרת את המקל מדין תקרובת ע"ז - [אמר ר"נ אמר רבה בר אבא אמר רב, עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה חייב ונאסרת, זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת].

והבאנו שהתנאים היחידים המופיעים בגמ' לאיסור תקרובת בחפץ שאין רגילים להביאו בפנים הם: תנאי ראשון - "שבר מקל" - פעולה של חיתוך לשם האליל, דבר הקיים בהודו ע"י גזיזת השיער, תנאי שני - "בפניה", וכתבנו שתנאי זה כתבו הראשונים והאחרונים שנצרך רק אם הפעולה לא נעשתה להדיא לע"ז, ובלא"ה בפשטות בהודו התגלחת נעשית בפני האליל, תנאי שלישי - "שעובדין אותה במקל", דהיינו כאשר מדובר בע"ז שרגילים לעבוד אותה באותו חפץ שכעת באים לחתוך לכבודו, ונחלקו הראשונים אם למעשה פרט זה נצרך. עכ"פ פשוט שתנאי זה מתקיים בהודו שהרי דרך העובדי עבודה זרה שם לגזוז שערותיהם לאליל זה.

ובאמת מי שלא עסק בסוגיות אלו, מתקשה אולי להבין כיצד פעולות שנראות כלפי חוץ לא משמעותיות במיוחד - אוסרות את החפץ מדין תקרובת ע"ז, אך כאמור כך נפסק בגמ', בשו"ע ובכל הנו"כ לדורותיהם.

עם ישראל קדושים, ואינם מעוניינים לשמוע חובה או קטרוג ח"ו על הציבור, וע"כ ניסו כמה מהרבנים והלומדים לטעון שיש לחלק בין גזיזת שערות לבין שבירת מקל, וע"ז לומר שפעולת חיתוך השיער איננה ממש דומה לבעין זביחה [ולדא כרבותינו הגריש"א זצוק"ל, הגר"נ קרליץ זצוק"ל, חברי הבד"ץ וכו'].

אמנם לפני שמתחילים לחלק חילוקים כאלה ואחרים, יש לבדוק היטב בראשונים את כל הדוגמאות שהביאו לאסור פעולות של חיתוך, ולבדוק אם החילוק שמנסים לחלק עומד בקנה אחד עם דברי הראשונים, ועוד יותר צריך לחשוב האם הראשונים עצמם בדוגמאות שדנו הם לא יכלו לכתוב דנידון דידהו אינו דומה לגמרי לחיתוך של שחיטה, ומ"מ לא העלו צד כזה לומר שאינו דומה.

והנה מצאנו בגמ' ובראשונים דוגמאות מעשיות לדין 'כעין זביחה', ונתבאר שהראשונים לא חילקו חילוקים שונים, ואף ישנם מקרים בהם הדימוי לכעין זביחה רחוק הרבה יותר מחיתוך שערות, ובכ"ז הראשונים כתבו דהוי כעין זביחה:

(א) בגמ' ע"ז נ: - ספת לה צואה - דהיינו שעבד לע"ז ע"י שספת לה צואה לחה [כך העמידה שם הגמ' שלכן יש שיבור בזריקה]. והנה בביאור מהו 'ספת' נחלקו הראשונים, רש"י פירש - האכילה, [ומבואר ברש"י חידוש שעצם האכילה מחשיבה לשיבור, ולכאורה הכונה שנותנים לאליל מעט מעט בתוך הפה, דאל"כ היכן השיבור. ואולי איירי שזורקים לתוך הפה] ובתוס' שם פירשו - לכלכה. ובר"י הזקן פירש ספת לה - הטביל לה צואה, יעויין שם בדבריו.

(ב) פרכילי ענבים ועטרות של שיבולין שנבצרו מתחילה לכך - הגמ' בע"ז נ"א מפרשת שפרכילי ענבים ועטרות של שיבולין הוי כעין זביחה מכיון שמייירי שנבצרו מתחילה לכך [ועיין בתוס' ר"י הזקן שם שגם אם תולשים הפרי לבד לשם ע"ז נאסר הפרי מדין תקרובת ע"ז].

(ג) לישת לחם - רשב"א [ע"ז נא:] - "ואותן ככרות שלוקחין מן השוק ומקריבין אותן לפני הע"ז אסורין דכעין פנים איכא... אבל אותם אובליאש שהוא לחם אונן שלהם לחם מגואל הוא ואסור משעת לישא דהוי כעין זביחה אף על פי שאינו משתבר לפני הע"ז".

(ד) שבירת אבנים - תוספות [ע"ז נ: ד"ה שבר], וזה לשונו: "שבר מקל לפני חייב - וה"ה שבר אבנים לפני מרקוליס שדרכו בזריקה", ועיין מאירי [ע"ז ג:] שחתך אבנים לשם ע"ז נאסרים האבנים.

(ה) תלישת לולב מעיקרו - ספר ההשלמה [סוכה פ"ג] - "וכגון שהלולב עצמו הוא נעבד, או שהיה משמשי ע"ז. אבל תקרובת ע"ז לית לה תקנתא בביטול... ואם נטל פסול. ודוקא שנתלשו מתחילה לכך דהוה לה כעין זביחה, דתקרובת ע"ז לא מתסרא אלא אם כן הוא כעין פנים" וכן כתב המאירי בסוכה דף כ"ט, וכ"ה רבינו אברהם מן ההר בסוכה ל"א.

(ו) קמיצה - תוספות [יומא סג: ד"ה שחיתת] - "דבקמיצה ליכא למיפרך כדפרכינן, דהא חייבין עליה בע"ז כמו שחייבין על השחיטה, דקמיצה דמנחה במקום שחיטה דזבח לכל מילי", עכ"ל.

(ז) חיתוך של מעות - רבינו יונה [ע"ז נא:] - "ומעות שאינן משתברים ולפיכך מותרים שאין דרך תקרובת בכך, וא"ת במעות יש להסתפק שמא חתכן מתחלה לשם ע"ז והוי להו משתבר כעין זביחה כדאי בגמ' גבי פרכילי שבצרון מתחלה לכך".

(ח) קציעת עור הסנדל - מאירי [ע"ז מז:] - במסכת יבמות ק"ג ב' התבאר שסנדל של ע"ז לא תחלוץ ואם חלצה כשרה, ובסנדל של תקרובת חליצתו פסולה, וביאר המאירי "ל...תקרובת ע"ז לא תחלוץ ואם חלצה פסולה שהתקרובת אין לה בטול כמו שיתבאר ושמא תאמר והלא אין קרוי תקרובת אלא בכעין פנים פ"י בה בשקצעהו מתחלה לכך שהוא כעין

זביחה כמו שביארנו למעלה".

(ט) חיתוך שופר - מאירי [ר"ה כח:] - "...תקרובת עבודה זרה אפילו של גוי שאין לו בטילא אם חתכו מתחלה לכך שהוא כעין פנים מדמיון זביחה כמו שיתבאר במקומו".

(י) לקיטת וורד - ספר ההשלמה [ע"ז פ"ג אות ד] - "והא דאמרינן בפרק קמא דף י"ב ב' חנויות מעוטרות בורד והדס נעשין תקרובות ע"ז וקשיא לי והא תקרובת ע"ז אינה נאסרת אפ"י בשעבדתה לכך אלא א"כ כעין פנים היא זביחה... ואיכא למימר כגון שלקטן דהוי כעין זביחה".

(יא) התכה של כלים - רשב"א בשם הראב"ד [ע"ז דף נ"א] וז"ל "והראב"ד ז"ל מפרש לה בתקרובת, נראה דס"ל דר' יוחנן כעין זביחה נמי אית ליה והכא בכלים המשתברים קאמר דומיא דאוכלין המשתברים, וכגון שהתיכן מתחלה לכך".

וראים אנו מכל הדוגמאות הנ"ל [שהן רק חלק מהדוגמאות] שאיסור 'כעין זביחה' שנאסר מדין תקרובת ע"ז, אינו דוקא גדר מצומצם של שבירת מקל, וכאמור בחז"ל ובראשונים מבואר שלא חילקו חילוקים ואסרו כל פעולה של חיתוך לאליל, וא"כ פשוט שלא נוכל לחלק חילוקים מדעתנו ללא שום מקור באיסור חמור זה.

וכאמור, אף שלעיני אדם שלא פגש בסוגיות אלו נראה אולי מוזר שפעולות שנראות כלא משמעותיות במיוחד אוסרות את החפץ מדין תקרובת ע"ז, מ"מ אין לנו אלא דברי חז"ל, הראשונים והפוסקים לכל דורותיהם.

עת מלחמה

יחד עם הכאב העצום על חללים רבים מאד שנפלו ונטבחו, ועל השבויים הרבים שנשבו בשבי, ושבי קשה מכולם, אי אפשר שלא לכאוב את המציאות בה עם ישראל נמצא, ואת חילול השם הגדול שמתנהל כאן.

באותה תקופה ממש, שראש ממשלתם עומד ומחרף דברים כלפי מעלה ללא מורא, הערכאות שלהם אינם נותנים ליהודים מאמינים לקיים תפילה בהפרדה ביום הקדוש יוה"כ, יהודים המתפללים תפילת כל נדרי ברחוב מקבלים דחיפות והצקות מיהודים תועים, ומנגד מסיבה גדולה של אבזרייהו של גילוי עריות ביום הגדול שמיני עצרת שמחת תורה שחל בשבת, כאשר פסל ענק של עבודה זרה עומד במרכזה כמה דקות לפני הטבח הנורא, ומאות ואלפי אנשים רוקדים סביבה רח"ל, וחרון אף ה' מגיע.

אין אנו שופטים ולא יכולים לשפוט את הנוכחים שם, ייתכן שחלק מהם תינוקות שנשבו. כמו כן לא באנו לומר שעל זה באה אלינו הרעה הזו, ועל כל אחד חובה לפשפש במעשיו בעת הזו ולדעת כי ה' מדבר אישית אל כל אחד מאיתנו, ועלינו להתחזק בכל מה שמנחים אותנו גדולי ישראל, אך העובדה שכך מתנהלת הפרהסיה הציבורית כאן בא"י היא עובדה שמחייבת אותנו להתפלל עליה שתמחה מן הארץ, ממש כפי ואף יותר ממה שמתפללים על החמאס שימחה מן העולם.

הקב"ה יושב ומצפה להשרות שכירתו בתוכנו. וכל תפקידנו הוא להטהר ולעמוד לפניו נקיים ולהרבות תורה ומעש"ט בעולם, ויחד עם זה להיבדל מכל בדל וזיק של עבודה זרה, ומכל מיני חפצים המשויכים אליה, וודאי כאשר מדובר על חפץ אשר רוב גדולי הדור הורו להסירו ושלא יימצא ביננו כלל, ובעונותינו הרבים מעשה שטן הצליח והתפשט בקרבינו.

ובפרשת ראה [י"ג י"ח] נאמר "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים", וודאי שמי שמבער פאה שיש בה חשש עבודה זרה הרי הוא מסיר חרון אף, וזוכה לברכת התורה [וכן השיב הגר"ח קנייבסקי לשואל על כך]. שנזכה בקרוב ממש לגאולת עולמים, ויכירו כל בית ישראל במלכותו יתברך - ויתקיים בנו מקרא שכתוב "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כלכם היום".

ובאמת מי שלא עסק בסוגיות אלו, מתקשה אולי להבין כיצד פעולות שנראות כלפי חוץ לא משמעותיות במיוחד - אוסרות את החפץ מדין תקרובת ע"ז

יחד עם הכאב העצום על חללים רבים מאד שנפלו ונטבחו, ועל השבויים הרבים שנשבו בשבי, ושבי קשה מכולם, אי אפשר שלא לכאוב את המציאות בה עם ישראל נמצא, ואת חילול השם הגדול שמתנהל כאן.